

Roma Mimarlığı: Ders 16 Transkript

26 Mart, 2009 << [geri](#)

1. Bölüm. Ostia: Roma'nın İlk Kolonisi [00:00:00]

Profesör Diana E.E. Kleiner: Herkese günaydın. Bugünkü dersin başlığı "Roma'nın Limanı Ostia'da Romalı gibi Yaşamak ve Ölmek". Geçen ders, Hadrianus'un, çok sıradışı bir imparator olan Hadrianus'un mimarlığından söz etmiştik. İnşa ettirdiği yapılardan ve dediğim gibi, kendisi de amatör bir mimar olduğu için bu yapılardan bazılarının tasarımında onun da payı olduğundan söylemiştik. Yunan ithalinden, Venus ve Roma Tapınağı'ndan ve ayrıca imparatorluğu zamanında yapılan iki önemli yapıdan; Roma'daki Pantheon'dan ve Tivoli'deki Hadrianus Villası'dan söz etmiştik.

Bu iki yapıdan çıkan başlıca sonuç, Hadrianus'un kendinden önceki imparator Traianus'un izinden gitmiş olmasıdır. Perdenin solunda ve sağında bu yapıları tekrar görüyoruz. Traianus ve Damascus'lu Apollodorus tek bir komplekste yani Traianus Forumu ve Çarşısı'nda Roma mimarlığının geleneksel ve yenilikçi unsurlarını birlikte kullanmışlardı. Sütun ve sütunların taşıdığı duvarla çatı unsurlarından oluşan geleneksel mimari terminolojinin kökeni Yunan ve Etrüsk mimarlığına kadar uzanır. Yenilikçi mimaride gördüğümüz ise taştan, bugün yükselişinden söz edeceğimiz tuğlaya kadar çeşitli malzemelerle kaplanmış olan beton yapıdır. Betonda tuğla kaplama anımsayacağınız gibi, M.S. 64 yılındaki Roma yangınından sonra kullanılmaya başlanmıştı.

Bu iki yapıya, Hadrianus ve mimarlarının ne yaptığını anlamak üzere tekrar bakalım. Solda gördüğünüz Pantheon hatırlayacağınız gibi, Yunan, Etrüsk ve Roma tapınaklarındakine çok benzeyen geleneksel bir portikoya sahipti. Fakat yapının içine girdiğinizde devrimsel nitelikte bir yapıyla; silindirik bir gövde ve yarım daire bir kubbe ile karşılaşıyordunuz. Hadrianus'un Tivoli'deki villasına gelince; burada Canopus'tan bir resim gösteriyorum. Anımsayacağınız gibi, Canopus'da sütunlu bir mimari kullanılmıştı. Havuzun bir ucunu sınırlayan sütunlar vardı. Ama gördüğünüz gibi, düz ve kemerli lentoları destekleyen bu sütunlarda farklı bir eğilim söz konusuydu. İkinci Stil Roma duvar resminde gördüğümüz bu düzenlemeyi, zaman içinde gerçek mimaride de görmeye başlamıştık. Bu uygulama Hadrianus zamanında ön plana çıkmıştı. Lentolarla bu şekilde oynamak Yunan ve Etrüsk mimarlığında görülen bir uygulama değildi, ama yine de temelde geleneksel mimari unsurlara bağlı kalınarak şekillendirilmişti. Havuzun diğer ucunda da yine hatırlayacağınız gibi, Mısır'daki Canopus Serapeum'unu yani Serapis Tapınağı'nı çağrıştıran bir yapı vardı. Fakat burada beton ve Hadrianus'un tasarladığına inandığımız balkabağı biçimli, dilimli bir kubbe kullanılmıştı. Bu yapı geleneksel mimari ile yenilikçi Roma mimarlığının olağanüstü bir bileşimiydi. Bu

gördüğümüz Hadrianus mimarlığının bir özelliği idi ve Hadrianus' un, mimari devrimin geleceğine verdiği bir armağandı.

Hadrianus Dönemi'nin mimarlığa bir başka katkısı da, bugün sözünü edeceğimiz çok katlı evler olmuştur. M.S. 64 yangınından sonra zaten kendini göstermeye başlayan bu olguyla Hadrianus'un doğrudan pek bir ilgisi yoktur. Çok katlı yapıların Pompeii ve Herculaneum'un son zamanlarında zaten kullanılmaya başlandığını görmüştük. Anımsayacağınız gibi, 62 yılındaki depremden sonra, Vezüv patlamasından önce Pompeii'iler ve Herculaneum'da yaşayanlar evlerine yeni katlar eklemeye başlamışlardı. Bu çoğunlukla ikinci bir kattı ve bunun ötesine hiç geçmemişlerdi.

Çok katlı yapılarda, çok katlı konutlarda özellikle Hadrianus zamanında bir artış görüyoruz. Ama bunlar ikiden fazla katı olan, hatta beş kata kadar çıkan çok katlı konutlardı, yani apartmanlardı. Bu tip apartmanların en iyi örneklerini, Roma'nın liman kenti olan Ostia'da görüyoruz. Bu nedenle de, bugün Ostia şehrine gideceğiz. Aslında tüm dersimizi bu şehire ayıracağız; çünkü burada, daha önce gördüğümüz Pompeii ve Herculaneum'da, özellikle de Pompeii'de olduğu gibi, sadece bir dizi olağanüstü özel konut değil, aynı zamanda bize şehrin antik dönemde neye benzediği konusunda çok iyi fikir veren kamu yapıları da mevcuttur.

Burada Ostia'nın en parlak dönemindeki planını görüyoruz. Şehrin çok erken bir dönemde kurulduğunu hatırlayacaksınız. Sömestrin çok başında, M.Ö. 4. yüzyıl ortalarına, yani yaklaşık M.Ö. 350 yıllarına tarihlenen Ostia yerleşiminden söz etmiştik. Bunun planını birazdan tekrar göreceğiz. Aslında Ostia kurulan ilk Roma koloniydi. Gerçi İtalya dışında değil, İtalya'daydı ama ilk koloniydi. Erken kolonilerin çoğu gibi, o da askeri bir kamp olarak kurulmuştu ve hatırlayacağınız gibi, bir *castrum* planına sahipti. Burada tam ortada *castrum* görülüyor. Birazdan Ward-Perkins'den alınan daha iyi bir planını göstereceğim. Ama burada planın merkezinde *castrum*'un çekirdeğini görebiliyoruz.

Plandan da anlaşıldığı gibi, şehir zamanla büyümüştür. Cumhuriyet Dönemi'nde kurulmuş ve büyümeye devam etmiştir. Augustus zamanında, bugün inceleyeceğimiz yapılardan biri olan tiyatro gibi yeni yapılar, yeni kamu binaları eklenmiştir. Daha sonra, anımsayacağınız gibi, Claudius ve ardından Traianus tarafından Portus'a liman eklenmişti. Birazdan bunları da tekrar göreceğiz. Traianus limanından sonra şehir, ticari faaliyetler anlamında gerçek bir yükselişe geçti. Bugün şehirde korunmuş olan yapıların çok büyük bir kısmı Hadrianus ve ardılı olan Antoninuslar dönemine aittir. Bu sömestr o dönem mimarlığını da göreceğiz.

Bu plan önümüzdeyken Roma'nın yerini göstereyim. Ok bu yönü gösteriyor. Bu, Via Ostiense yani Roma'dan Ostia'ya uzanan yol: Via Ostiense. Bu şehirlerarası yol

kasabaya giriyor ve şehrin ana yollarından biri olan *decumanus* olarak devam ediyor. Bu planda yukarıda, daha sonra sözünü edeceğimiz, Ostia'nın ana mezarlığı olan Isola Sacra'yı da görüyorsunuz. Şehir duvarlarının dışında da, şehrin başka yerlerinde de mezarlar var ama en iyi korunan mezarlar bu Isola Sacra adı verilen yerdedir. Bugün onları da göreceğiz. Tiber Nehrini; Tevere'yi de görüyoruz. Roma'dan Ostia'ya geliyor. Tabii, Tiber boyunca uzanan depo binaları vardı. İthalat ihracat mallarıyla yüklü gemiler Roma Ostia arasında gidip geliyordu.

Ostia'daki liman inşaatından söz etmiş, özellikle de Claudius'un Portus'da yaptırdığı liman hakkında konuşmuştuk. Nero sikkesindeki bu resimle limanı hatırlayalım. Sikkenin ön yüzünde Nero'nun portresi, arka yüzünde de Claudius limanının betimlemesi var. Sikke üzerinde görülen kemerli dalgakıranları hatırlayacaksınız; allta nehir tanrısı, ortada gemiler ve bir de deniz feneri. Bunların tümünü sikke üzerinde görüyoruz. Yine hatırlayacağınız gibi, dalgakıranların yapımında sütunlar kullanılmıştı ve bunların yapımında Claudius'un sevdiği tarz olan rüstik taş işçiliği söz konusuydu.

Allta size daha önce de gösterdiğim, Roma'da, Vatikan Müzesi'nin duvarında asılı olan resimde kemerli dalgakıranı ve buradaki feneriyle Claudius'un limanını görüyoruz. Hemen burada da, Traianus zamanında eklenen çokgen liman yer alıyor. Özellikle bu limanın yapılmasından sonra ticaret gerçekten artmıştır. Burası M.Ö. 4. yüzyıl ortalarından beri kullanılıyordu ama bu dönemde gerçekten bir sıçrama ve gelişim yaşandı. Bu nedenle de ticaretle birlikte, tüccarlar ve orada yaşayan diğer insanlar için konut gereksiniminin de artmış olması şaşırtıcı değildir. Bunu da göreceğiz; sadece kamu yapılarında değil, özellikle özel konut inşaatlarında da ciddi bir artış söz konusudur. Şehir daha da kalabalıklaşmış, yapılar yan yana olduğu kadar üst üste de inşa edilmiştir. Bu gelişmeden bugün söz edeceğiz.

Roma'ya giden turistlerin çoğu Ostia'ya gelmeyerek çok şey kaçırıyor. Çoğu turist Ostia'ya gelmiyor ama aslında kesinlikle yapmaya değer bir gezi ve gitmesi çok kolay. Roma'dan Ostia'ya metroyla gelmek sadece 25 – 30 dakika. Sonuç olarak, kaçırılmaması gereken bir deneyim. Solda üstte, sizi kolayca Roma'dan Ostia'ya getiren trenlerden birini görüyorsunuz. Ostia'da birkaç istasyon var. Bunlardan biri Ostia Centro yani şehir merkezi. Sol üstte de burayı görüyorsunuz. Diğer de Lido di Ostia, yani "sahil", aşağıda da Lido di Ostia'yı görüyorsunuz. Şu güzel deniz manzarasına bakınca – biliyorum dönem tatilinden yeni döndünüz, bazılarınız da deniz kıyısındaydı, ama yine de bu güzel manzaraya bakmak ve bakıp tatil günlerini hatırlamak hoş bir şey --- Çok baştan çıkarıcı görünüyor, ama oraya gittiğiniz de hiç de öyle olmadığını göreceksiniz. Çok kirli. Dünyanın en güzel sahillerinden biri değil. Yani Lido di Ostia'ya kanmayın.

Trende kalın ve Scavi di Ostia'ya yani Ostia kazılarının, arkeolojik kazıların olduğu yere gidin. Burada, Pompeii'de gördüğünüz kadar iyi korunmuş bir antik Roma şehri

görüyorsunuz. Burada da şehirden küçük bir kare. Tek bir bakışta bile burada, Pompeii'den pek de farkı olmayan bir şehirle karşı karşıya olduğunuzu görebiliyorsunuz. Burada da yollar ve kaldırımlar, yol boyunca uzanan yapılar var. Ama buradakilerle Pompeii'de gördüklerimiz arasındaki en büyük fark -- bu resimde de gayet net bir şekilde gördüğünüz gibi, bunların tuğla ile kaplanmış betondan yapılmış olmalarıdır. Yol boyunca dizilen bu evler Pompeii'dekinden çok farklı görünmektedir. Bu çok farklı bir görüntüdür, Ostia'nın özü de budur, bu nedenle de kesinlikle gitmeye değer. Aslında eğer Pompeii'nin M.S. 1. yüzyıl Roma şehrinin özü olduğunu düşünürsek, Ostia da bir M.S. 2. yüzyıl şehrinin özüdür. 2. yüzyılda bir Hadrianus veya Antoninus şehrinin nasıl bir yer olduğunu gösteren elimizdeki en iyi örnek bu. Bu nedenle de bizim için çok önemlidir.

2. Bölüm. Ostia'daki Kamu Yapıları [00:12:37]

Burada M.Ö. 4. yüzyıl ortalarına yani M.Ö. 350'lere tarihlenen şehrin, Ward-Perkins'den alınan, daha önce de gördüğümüz orijinal planına tekrar bakıyoruz. Burada ilk koloninin orijinal *castrum* planını görüyoruz; Dikdörtgen bir alan ve şehri çevreleyen duvarlarıyla, şehrin tam ortasında kesişen kuzey güney yönünde uzanan *cardo* ve doğu batı yönündeki *decumanus*'uyla son derece düzenli bir yerleşim. Ve yolların kesişme noktasına, Romalıların hep yaptığı gibi bir forum yerleştirilmiş. Forum üstü açık, geniş dikdörtgen bir alan. Bu örnekte, forumun arka duvarına bitişik Jupiter Tapınağı, bir Capitolium var; tapınak önündeki alana hakim bir konumdadır. Gördüğünüz gibi, çevresinde de diğer yapılar var.

Bu forumla Pompeii'de gördüğümüz forum arasında çok belirgin bir fark var. Anımsayacağınız gibi, Pompeii'de bazilika, Apollon Tapınağı gibi çeşitli büyük yapılar forum merkezinin etrafına yayılmıştı. Burada bunu görmüyoruz. Burada yapılar ayrı ayrı yerleştirilmiştir. Ama diğer tüm açılardan erken Roma forumlarında görülen genel plana uygundur. Bu planda yararlı bir diğer nokta da, şehir genişledikçe *cardo* ve *decumanus*'un da onunla birlikte nasıl uzatılmış olduğunu ve sonra da sağına soluna birkaç hamam, bol miktarda konut gibi başka yapılar eklendiğini görüyor olmamız. Burada özellikle önemli olan yapılar, bugün göreceğimiz 15 ve 16'dır. 15 tiyatro, 16 ise çok önemli bir yapı olan Piazzale delle Corporazioni, yani Şirketler Meydanı'dır. Bundan birazdan söz edeceğiz.

Bugün Ostia'ya gidip bilet gişesinin olduğu yerden içeri girdiğinizde, karşınıza ilk çıkacak şey, Pompeii'dekilere çok benzer çokgen taş döşeli yoldur. Ama burada, Pompeii'dekilerden farklı olarak basma taşları olmadığını hatırlatalım. Niye Pompeii'de var da başka yerde yok, anlaşılması biraz zor. Bu çokgen taş döşeli yoldan yürürken Cumhuriyet Dönemi şehir surlarını görüyorsunuz. Burada sağda resmini görüyoruz. Bunun size sömestr başında sözünü ettiğimiz kesme taş işçiliğini; *opus quadratum* ile

ilgili bilgilerinizi hatırlatmış olması lazım. Bunun Cumhuriyet Dönemi 'yle uyumlu bir işçilik olduğunu görüyorsunuz.

Ama yol boyu yürümeyi sürdürdüğünüzde Ostia'yı bir bütün olarak özellikli kılan tuğla kaplı betonla inşa edilmiş yapıları görüyorsunuz. Bu malzeme sadece evlerde değil, şehrin kamu yapılarında, tapınaklar gibi dini yapılarında da kullanılmıştır. Tabii ki, bunun nedeni bizi Nero zamanında yaşanan 64 yılı yangınına götürür. Augustus Forumu'nun duvarının gerisinde uzanan Subura'yı hatırlayacaksınız. Burası Roma'nın işçi sınıfından, yoksul insanların oturduğu, ahşaptan, çok katlı, derme çatma apartmanların olduğu bir mahallesiydi. Aslında onlar da çok katlıydı ama habire yanıyorlardı. 64 yılındaki büyük yangından sonra Romalılar yangına dayanıklı bir malzemeye gereksinimleri olduğunu fark ettiler. Çünkü taş yanıyor. Ve evlerini, birçok kamu binasını, daha önce de konuştuğumuz, dolayısıyla bildiğiniz gibi, taş yerine tuğla kaplı betonla inşa etmeye başladılar. Bu gelişim, özellikle Ostia'da çok açık bir şekilde görülmektedir.

Ostia bizim için son derece önemli bir yer, çünkü Roma'da buradakilerle kıyaslanabilecek türden yapılar günümüze ulaşmamıştır. Ostia'da göreceğimiz tipte apartman yapıları Roma'da da vardı. Bunların bazı kalıntıları ele geçmiştir. Capitoline Tepesi'nin eteklerinde, tepeye tırmanırken sol tarafta çok belirgin bir tane var. Ama Roma'daki kanıtlar çok yetersizdir. Bu nedenle, M.S. 2. yüzyıl Roma mimarlığının bir parçası olan, Roma'da da örnekleri bulunan apartman yapılarını anlamak için Ostia buluntularına güveniyoruz.

Burada bu harika hava fotoğrafında Ostia'nın günümüzdeki durumunu görüyoruz. Burada baktığımız tabii ki, etrafında sütunlarıyla açık, geniş dikdörtgen bir alan olan forum. Aynı şekilde çok büyük bir yapı olan Jupiter Tapınağı'nı yani Capitolium'u görüyoruz. Gördüğünüz gibi, tuğla kaplı betondan yapılmış. Hadrianus'un Venus ve Roma Tapınağı'nın aksine bu tipik bir Roma tapınağıdır. Çünkü burada bir ön cephe vurgusu görüyoruz; ayrıca tek bir merdiveni, derin bir portikosu ve bu portikoda bağımsız sütunları var. Yani tipik bir Roma yapısı, tipik bir Roma tapınağıdır. Burada yapının çok büyük olduğunu da görüyorsunuz. Burada duran birkaç kişi var; yapıyla kıyaslandığında ne kadar küçük göründüklerine bakın. Hatta bu, yapının bir bölümü; tüm yüksekliği korunmamış. Yani burada gördüğünüzden bile büyük bir yapıydı. Bu kadar büyük olmasının iki nedeni var; Biri, büyük boy yapıların beğeni kazanmaya başlamış olmasıdır ki, bunu zaten gördük. Roma'daki Traianus Forum'unda gördük, Palatinus Tepesi'ndeki Domitianus Sarayı'nda gördük, Tivoli'deki Hadrianus Villası'nda ve inşa edilen en büyük kubbeye sahip olan Pantheon'da gördük. Yani yapılarda genişlik, devasalık zaten moda olmuştu. Yani M.S. 120'de, Hadrianus zamanında inşa edilen bu Capitolium'un da bu kadar büyük bir yapı olması şaşırtıcı değildir.

Ama ikinci ve belki de daha önemli neden, burada evlerin çoğunun *insula* – çoğulu *insulae* – adı verilen çok katlı evler, katlı apartmanlar olmasıdır. Bu apartmanların çoğu beş kata kadar yükseliyordu. Böyle bir şehirde Capitolium'un görünür olmasını, bu yüksek apartmanlara rağmen görünmesini istiyorsanız onu çok daha yüksek inşa etmeniz gerekirdi. Tapınağı bu kadar büyük, özellikle de bu kadar yüksek inşa etmelerinin iki nedenden biri ve en önemli olanı kuşkusuz buydu. Böylece tapınak Ostia'nın her yerinden görülebiliyordu. Bu tapınağın bugünkü durumu, yine izole bir yapı gibi görünüyor; yüksekliğinin ancak bir bölümü korunmuş ama dediğim gibi, tek merdiveni, portikodaki sütunlarıyla bu kalıntılar, bu tuğla kaplı beton yapı hakkında bir fikir edinmemiz yeterli.

Augustus zamanında Ostia'ya bir tiyatro ve bir eğlence alanını eklendiği zaten söylemiştik. Burada Ostia'nın ana yollarından birinin üzerinde yer alan bu yapının kalıntılarını görüyorsunuz. Yapı, M.S. 200'lerde yani M.S. 3. yüzyıl başlarında, oldukça geç bir dönemde yenilenmiş; kapitesi 2,500 seyirci alacak şekilde arttırılmıştır. Tuğla kaplı beton kalıntıların çoğu bu yenileme evresine aittir. Böyle bir yapının pek Augustus zamanına ait olamayacağını siz de tahmin edersiniz. Yani burada yapının yenilenmiş halini görüyoruz. Ama yapının Augustus Dönemi'yle ilişkisini de görebiliyoruz. Tiyatro cephesinin tasarımı, bu örnekte ayaklar üzerinde duran kemerleriyle Roma'daki Marcellus Tiyatrosu'nda gördüğümüze çok benziyor. Burada da tiyatrolardan, anfityatrolardan bildiğimiz genel tasarımı görüyoruz. Tabii en önemli fark, burada taş kaplı beton yapı yerine, tuğla kaplı beton bir yapının söz konusu olmasıdır. Marcellus Tiyatrosu'nda traverten kullanılmıştı.

Size daha önce bir Roma latrinası yani genel tuvaleti göstermemiştim; bugün bir Roma latrinasını görme zamanı geldi. Ama tabii, tiyatro gibi aynı anda birçok kişinin bulunduğu büyük kamu alanlarının hepsinde halka açık, genel bir tuvalet bulunduğunu tahmin edersiniz. Halka açık, genel tuvalet derken gerçekten açık bir tuvaletten söz ediyorum. Bu tuvalette gördüğümüz gibi, gizlilik diye bir şey yok. Gördüğümüz gibi, tuvalet duvar boyunca uzanan, üzerinde bir sıra delik olan bir seki ve yapıyı çevreleyen tek bir su kanalından ibaret. Sonuç olarak, burada Ostia Tiyatrosu'nda gösteri sırasında tuvalete gitmek isterseniz, nasıl bir yere gitmeniz gerektiği konusunda bir fikir ediniyorsunuz.

Ostia'nın en önemli yapılarından biri bu tiyatro ile bağlantılıdır. Burada tiyatronun, bu sömestr boyunca gördüğümüz tiyatrolara benzeyen planını görüyoruz. Tipik bir Roma planı; Yarım daire bir orkestrası var. Sahne binası yani *scaenae frons* burada. Beton üzerine inşa edilmiş yarım daire planlı *cavea*'sı yani oturma yerleri var. Diğer Roma tiyatroları gibi bu da kentsel bir fenomen. Burada bunu inşa edecek bir tepe yoktu, o nedenle Romalılar kendilerine bir tepe yapmak zorundaydı. Ostialılar da buraya, üzerine *cavea*'yı yapabilecekleri beton bir tepe inşa ettiler. Ama *cavea*'nın basamakları taş.

Burada da oturma sıraları için Roma tiyatro mimarisi geleneğine uygun bir şekilde taş kullanmışlardır.

3. Bölüm. Piazzale delle Corporazioni'de İş Yapmak

Tiyatronun bir *porticus*'a bitişik olduğunu görüyoruz. Daha önce de tiyatrolarda *porticus* görmüştük. Bu aslında tiyatro tasarımının bir özelliği idi. Örneğin Pompeii Tiyatrosu'nda da çevresinde dükkanlar ya da küçük mekanlar bulunan bir *porticus* olduğunu hatırlayacaksınız. Orası gösteri arasında gidip rahatlayacağınız, gezebileceğiniz, afiş gibi, T-shirt gibi, o zamanki karşılığı her ne ise hediyelik eşya satın alabileceğiniz bir yerdi. Aynı genel tasarımı burada da görüyoruz: Sütunları olan dikdörtgen açık bir alan ve etrafında küçük mekanlar. Ama burada amaç hediyelik eşya satışı ya da donanım depolamak değildi.

Bunun yerine burada, Ostia'nın öncelikle bir ticaret şehri olduğunu, burada ithalat ihracat yapıldığını düşünürsek oldukça etkileyici bir şey görüyoruz. Burası büyük bir liman kentiydi, burada da bir dizi iş yeri vardı; adı da zaten Piazzale delle Corporazioni. Buradaki mekanlar ithalat ihracat şirketlerinin iş yerleriydi. Birazdan bunları göstereceğim. Aslında oldukça iyi korunmuş durumdalar ve nasıl mekanlar olduklarını görebiliriz.

Ortada ise, Pompeii örneğinde görmediğimiz bir şey görüyoruz; küçük bir tapınak. Bu tapınak da şimdiye kadar sözünü ettiğimiz Roma tapınaklarına benziyor. Gördüğümüz gibi dikdörtgen bir yapı, arka ve yan duvarlar düz, derin portikosunda sütunlar ve ön cepheye vurgu yapan tek bir merdiven. Benzer örnekleri gibi, bu da oldukça küçük ölçekli bir yapı. Bunun hangi tanrıya adandığını, tanrının adını bilmiyoruz. Ama kazıyı yapanlar bunun ticaretle ilişkili, ticareti kutsayan bir tanrıya adanmış olması gerektiğini ve tapınağın da tüccarlar birliği ya da burada iş yeri olan tüccarlar tarafından inşa ettirilmiş olabileceğini ileri sürmektedirler. Kanımca bu mantıklı bir teori; doğru olabilir.

Bu görüntüde, *cavea*'nın tepesinden aşağı doğru bakıyoruz. Oturma yerlerindeki kama biçimli bölümlerini yani *cunei*'yi görüyoruz. Oturma sıraları için taş kullanıldığını söylemiştik. Yarım daire biçimli orkestrayı ve girintili çıkıntılı cephesiyle sahne binasını görüyoruz. Arkasındaki sütun ormanı ile *scaenae frons*'u hayal edebilirsiniz. Bu kısım çok iyi korunmamış. Birazdan, tiyatro ile arkasında uzanan Piazzale arasındaki duvarın çok daha yüksek olduğunu göreceğiniz bir canlandırma çizimi göstereceğim. Bu duvar artık yok, bu nedenle şimdi arkadaki sütunları, tüccarlar birliği tarafından yaptırılan ve ticaretle ilintili bir tanrıya adanmış olan küçük tapınağı görebiliyoruz. Yine aynı şekilde, alanı çevreleyen ve ithalat ihracatçıların işyerleri olan küçük mekanları görüyoruz.

Bu tapınağın günümüzdeki durumu. Önünde, oldukça dar tek bir merdiven olduğunu, cephe vurgusu yapıldığını görüyoruz. Bir çift sütun; birinin üstünde sağlam kalmış bir

Korinth başlığı. Bu da yine, bu bir dizi ilginç mekan, dörtgen mekanları gösteren bir başka görüntü. Her birinin önünde sütunlar var. Bunların tuğla kaplı betonla yapıldığını görüyoruz. Yani Tivoli'deki Hercules Kutsal Alanı'ndan bir iz. O zamandan beri bunu görmemiştik. Yani bu çok yararlı bir görüntü. Burada 2. yüzyılda çok daha yaygın hale gelen bir uygulamayı, yani beton sütun yapılıp üstünün tuğla ile kaplandığını görüyoruz.

İthalat ihracat büroları olarak adlandırdığım bu mekanlardan birkaç resim daha göstermek istiyorum. Burada bu mekanlardan birini görüyoruz. Duvarların, sütunların yani mimarisinin sadece kısmen korunduğunu görüyorsunuz. Bunların antik çağda bundan daha yüksek olduğunu düşünmelisiniz. Ama her birinin ya da çoğunun zeminde bulunan mozaikler çok daha iyi korunmuş durumda. Gördüğünüz gibi, bunlar siyah beyaz mozaikler; sadece iki renk kullanılmış. Ostialıların geometrik desenlere olan düşkünlüğünü görebiliyorsunuz. Bu dükkanın içindeki mozaikte gayet soyut desenler var. Çeşitlendirmeye çalışmışlar. Ama dükkanın önünde, ilginç başka bir şey var. Dizi boyunca odaların ön kısımlarda deniz manzarası betimlemeleri var. Bu insanların ithalat ihracat yaptığını, deniz yoluyla taşımacılık yaptığını hatırlayalım. Deniz yoluyla İtalya'dan Roma İmparatorluğu'nun başka yerlerine gidip gelen gemileri vardı. Bu nedenle de burada her yerde deniz konulu tasvirler kullanılmıştır. Burada bir tür reklam veya iş yeri tabelası olarak kullanılan birbirine bakan iki yunus betimlemesi görüyoruz. Bu sahnelerde yunuslar özellikle sevilen bir motifti.

Bir başka örnek. Bu yunusu özellikle seviyorum. Çok iyi korunmuş. Gördüğünüz gibi, yılanvari, harika bir kuyruğu, ucunda da bir sürü süsü var. İçerde ise, gördüğünüz gibi kısmen korunmuş bir gemi betimlemesi var. Oldukça basit bir tasarım olmasına karşın burada harika olan, bunun bir reklam olarak düşünülmüş olması. Sanatçı ve işi yaptıran nerede ne görüleceği konusunda çok özenli davranmış. Bunları yüzünüz dükkana dönük durduğunuzda göreceğiniz şekilde yerleştirmişler. Burada 61 dükkan var. Bunların önünde durup, hangisini seçeceğinize, hangi dükkana gireceğinize karar veriyorsunuz. Ostia'dan bir yere mal göndermek istediğinizde ya da bir mal beklediğinizde işinizi yaptırabileceğiniz bir çok seçeneğiniz var. Gerçi eminim, bunlardan bazıları bazı bölgeler konusunda uzmanlaşmıştı; örneğin aralarında Mısır veya Anadolu taşımacılığı konusunda uzman olanlar vardır.

Buradayken yunusları görüyorsunuz. Burada durup içeri girip girmeyeceğinizi düşünürken yüzünüz yunuslara dönük, içeri girip dükkan sahibiyle konuşurken de arkanıza dönüp bakarsanız, tam karşınızda gemi tasvirini görüyorsunuz. Yani burada her şey dikkatle ayarlanmış; düzenlemeye önem verilmiş. Yani baştan savma bir iş değil, nerede ne göreceğiniz, yani mekana girerken ya da içerde göreceğiniz dikkatle seçilmiş.

Bir başka örnek. Yunuslar, yunuslar, başka yunuslar. Ama bu örnekte sadece yunuslar değil, bir de deniz feneri var. Bu, Ostia'daki deniz fenerinin tasviri de olabilir, bu şirketin gittiği bir başka limanın deniz feneri de olabilir. Son olarak burada da iki gemi tasviri görüyoruz. Ostia'dan başka yere nasıl taşımacılık yaparsınız? Gemiyle. Bu nedenle de gemi tasvirleri kullanıyorlardı. Böylece hepsini gördünüz sayılır; reklam olarak tanımladığınız bu mozaiklerde desen olarak yunuslar, gemiler ve deniz fenerleri kullanmışlardır. Ama bu fotoğraf çok güzel, burada kullanılan *tessera*'ların şeklini ve rengini de görebiliyorsunuz.

Çok etkili olsalar da, bunların birer İskender Mozaïği olmadığını siz de görebiliyorsunuz. Bunlar aynı ustalıkla yapılmamış. Burada sadece siyah ve beyaz renklerle, olabilecek en basit tasarımlar kullanılmış. Renk yok. İskender Mozaïği'nde algıladığınızı burada algılayamıyorsunuz. İskender Mozaïği'ne uzaklaşıp baktığınızda sanki bir resme bakıyormuş hissine kapılıyorsunuz. O gölgelerle, üst üste yerleştirilen figürlerle çok iyi yapılmış bir mozaikti. Burada ise daha farklı, neredeyse soyut bir tasarım var. Taşlar da o kadar kaliteli değil. Figürlerin biçimlendirilmesine o kadar özenilmediğini görüyorsunuz. Ama yine de son derece etkili ve gerçekten amaca hizmet ediyordu.

Ostia'ya giderseniz, bunları mutlaka görün, fotoğraflarını çekin. Ama üzücü olan, yıllardır oraya gidiyorum, her seferinde *tessera*'ların biraz daha azalmış olduğunu görüyorum. Bunlar orijinaler ve her defasında *tessera*'ları biraz daha eksilmiş oluyor. İnsanların söküp aldığını söylemiyorum. Aslında onu da yapıyorlar ama üzerinde onca turist yürüdüğü için zamanla taşlar gevşiyor, sonra dağılıp gidiyor. Açıkcası Ostia'da bu mozaikleri yeteri kadar iyi korumuyorlar.

Bu, tüm kompleksin restore edilmiş halinin bir görüntüsü. Burada tiyatro ve Piazzale'nin birbiriyle bağlantılı olduğunu; birlikte tasarlanmış olduklarını görüyorsunuz. Burada bir ticaret şehri olan Ostia'ya son derece uygun bir gelişim, evrim sürecinde ileri doğru atılmış bir adım söz konusu. Ama çıkış yeri Pompeii'deki erken dönem tiyatro ve *porticus* kompleksidir. Burada bu ikisi aynı kompleksin parçası olsa da birbirinden ayrıdır. Burada tiyatroya ve *scaenae frons* duvarına bakarsınız, aslında duvarın çok yüksek olduğunu görürsünüz. Yani sadece *cavea*'nın en üstünden arkadaki alanı görebilirsiniz. Buradan Piazzale'ye girince de, tapınağıyla, dükkanlarıyla tamamen farklı bir dünyaya, bir ticaret dünyasına girmiş oluyorsunuz. Bugün bunların üstü açıksa da, antik çağda burada üstü kapalı, sütunlu bir koridor vardı. Gördüğünüz gibi, bunlar kapalı mekanlardı. Dükkanlara sütunların arasından giriyordunuz. Sonra bu sütunlu koridor boyunca da ilerleyip seçeneklerinizi görebilirdiniz.

Ostia'nın da, tabii ki Roma gibi, Pompeii, Herculaneum ve gördüğümüz tüm diğer Roma şehirleri gibi birkaç hamamı vardı. Yani Ostia da farklı değildi. Ostia'da korunagelen birkaç hamam yapısı var; bu da onlardan birisi. M.S. 139 yılına tarihlenen Neptunus

Hamamı. Neptunus Hamamı adını tabanındaki siyah beyaz mozaikten alıyor. Birazdan bir resmini göstereceğim ama ayrıntısına dersin sonlarına doğru değineceğim. Ostia'daki bu Neptunus Hamamı'nın planına bakınca ne görüyorsunuz? Bu, Pompeii'deki Stabia ya da Forum hamamları gibi erken tip bir hamam mı, yoksa Roma'da Titus zamanından itibaren görmeye başladığımız, örneğin Titus veya Traianus hamamları gibi bir imparatorluk hamamı mı? Ne diyorsunuz? Siz gülümsediniz, size sorayım.

Öğrenci: Erken dönem hamamı

Profesör Diana Kleiner: Erken dönem hamamı, Kesinlikle. Peki neden? Neden erken dönem?

Öğrenci: Çünkü merkezi bir açık alan ve *palaestra* ve bir dizi hamam odası.

Profesör Diana Kleiner: Harika, bu kesinlikle doğru. Bir tarafta, içinde genellikle olduğu gibi *natatio* veya *piscina* bulunan bir *palaestra* görüyoruz. Diğer yanda da, sıra halinde yerleştirilmiş tipik hamam mekanları; *apodyterium*, *tepidarium*, *caldarium* ve *frigidarium*. Gerçi bu örnekte *frigidarium* kesinlikle yuvarlak, nişli bir mekan değil, belki de Pompeii'deki erken dönem hamamlarla Roma'daki imparatorluk hamamları arasında olan bir örnekten esinlenmişti. Ve tabii önünde yer alan dükkanlara dikkat edin. Bunlar Pompeii'deki Stabia ve Forum hamamlarının da bir özelliği.

Aslında diğer tip hamamı da inşa edebilirlerdi. Ama belli ki, bir ticaret şehrinde Roma'da M.S. 1 yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan imparatorluk hamamı yerine daha küçük, daha samimi olan bu tipi inşa etmeyi daha uygun görmüşler. Neptunus Hamamı'na adını veren yer mozağine hızla bir göz atalım. Neptunus tasvirini burada görüyorsunuz. Bu arada gördüğünüz gibi, hamam tuğla kaplanmış betondan yapılmış. Hamamdaki her odanın tabanında siyah beyaz bir mozaik bulunuyor. Ostia tam bir siyah beyaz mozaik cenneti. Bu konuya birazdan geleceğim.

4. Bölüm. Ostia'da Konut Mimarlığı: Insulae [00:36:57]

Bugün size göstereceğim yapıların belki de en önemlisi Ostia'daki apartmanlardır. Şimdi bu konuya geçiyoruz. Perdede bu apartmaların nasıl yapılar olduğunu gösteren bir model görüyoruz. Bu Serapis Insulası, I-n-s-u-l-a - olarak bilinen yapının modelidir. Bu model, Roma'nın 1930'lardaki Faşist Dönem'inde Mussolini tarafından kurulan EUR, E-U-R - bölgesinde bulunan ve daha önce de defalarca sözünü ettiğimiz kalıp müzesindedir. Size gösterebileceğim hiçbir şey, bu apartmanların Hadrianus zamanındaki en parlak dönemlerinde neye benzediğini müzedeki bu model kadar iyi anlatamaz.

Bu arada şunu da belirtmeliyim, *insula* kelimesi iki anlamda kullanılır. *Insula* ya çok katlı apartman tipi ev veya Ostia gibi bir şehirde ev blokları anlamında olabilir. Yani ya blok ya

da apartman tipi, çok katlı tek bir ev anlamında kullanılmış olabilir. Bu nedenle okurken *insula* ya da *insulae* kelimelerinin anlamına dikkat edin. Evet, Serapis Insulası M.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Bunlar temelde modern apartman daireleri gibidir. Çoğu kez birden fazla apartman yanyana inşa edilmiştir ve bunların ortak bir hamamları vardır. Yani bazen iki ayrı apartmanda oturanların ortak olarak kullanacağı bir de hamam inşa edilmiştir.

Burada, sürekli kalabalıklaşan bu ticaret şehrinde dar bir alanda çok sayıda insanı barındırma gereksinimi söz konusudur. Özellikle Pompeii’de gördüğümüz gibi, tek aileyi barındırmak üzere tasarlanan erken tip *domus* mimarisi ile kıyaslandığında bu net bir şekilde görülür. Tek ev alabilecek maddi güce sahip olmayan bu insanlar için apartman tipi konutlar gerekiyordu. Onlar da dikey binalar inşa ettiler, gördüğümüz gibi, beş kata kadar çıkan örnekler vardı. Serapis Insulası’nın gerçekten beş katlı olduğunu görüyorsunuz. Betondan yapılmış, tuğla ile kaplanmış.

Buradaki tuğla kaplamanın ilginç tarafı, üzerinin *stucco* ile kaplanmamış olmasıdır. Romalılar artık tuğlanın da, kendi başına güzel bir malzeme olduğunu anlamışlardır. Ostia’da gördüğümüz bu yapı bu konudaki ilk örneğimizdir. Domus Aurea’yı düşünün; o saray bile tuğla kaplı betondan yapılmıştı. Ama cephesi yıldızla kaplanmış, içindeki tüm duvarlar da hatırlayacaksınız, Fabullus tarafından *stuccolanıp* resimlerle süslenmişti. Yani Nero zamanında o saraya gittiğinizde, baktığınızın aslında tuğla kaplı beton bir duvar olduğunu anlamanız mümkün değildi.

Ama zaman içinde değişime uğradı ve M.S. 2 yüzyılda tuğla öne çıktı. Tuğlanın kendi başına da çok güzel bir malzeme olduğunu, dokusunu, kırmızı veya sarımsı tuğlalarla renk çeşitlemeleri yapabileceklerini, biraz *stucco* ve boyayla dekoratif efektler yaratabileceklerini fark ettiler. Yenilikçi birtakım mimarların, tasarımcıların aklına böyle bir fikir gelmiş olmalı ve “Tuğlayı *stucco* ile kaplamak yerine olduğu gibi bırakalım” diyerek bunu hayata geçirmiş olmaları mümkün. Bu, çok akıllıca bir karardı çünkü bugün Ostia’daki *stuccosuz*, saf tuğla cephe yapılar kesinlikle çok büyüleyicidir. Tasarımcılar çeşitlemeler konusunda da son derece ustalaşmışlardı. Bu model de bile, sanırım bunu görebiliyorsunuz.

Burada kama şeklinde tuğlalardan yapılmış kemerler görüyoruz. Bunlar erken dönemdeki taş örneklerle benziyor. Bu kama biçimli taşları, örneğin Falerii Novi Kapısı’nda görmüştük. Burada da benzer bir uygulama görüyoruz. Pantheon’daki gibi de kullanılmış olabilir. Orada kemerleri inşaat sırasında, betonun kurumadan önce çökmesini önlemek için kullandıklarını hatırlayacaksınız. Ama sonra bunları göze güzel görünecek yerlere yerleştirebileceklerini fark etmişlerdir. Ayrıca, genellikle *stucco* ile yapılmış siltmeler ekleyerek yapıyı daha da çekici hale getirmişlerdi. Hatta bazen

gördüğünüz gibi, pencerelerin üstüne küçük alınlıklar koymuşlar. Bu taktiklerle tuğlaya daha da güzel bir görünüm kazandırmışlardır.

Birinci kattadaki dükkanlara da dikkat edin. Bunlardan bazıları dükkan, bazıları da üst katlara çıkan merdivenlerdi. Burada yine, Romalıların beton kullanımında artık son derece ustalaştıklarını ve duvarlarda geniş açıklıklar yapabildiklerini görüyoruz. Buradaki açıklıklar daha önce gördüklerimizden daha geniş. Duvar kütesinden kurtulma konusunda gittikçe daha da ustalaştıklarını görüyoruz.

Ostia'daki en ünlü ev Casa di Diana yani Diana Evi'dir. Burada evin günümüzdeki halini görüyoruz. Burası çok katlı bir apartman yani bir *insula*. Günümüze sadece iki katı ulaşmıştır. Birazdan orijinal halini gösteren bir resim göstereceğim. Ama burada şimdiki halini görüyoruz; tuğla ile kaplı betondan, tuğlalar açıkta. İçeri açılan büyük açıklıklar var. Bunlar ya binanın girişleri veya merdivenleriydi ya da dükkanlara açılıyordu. Burada da EUR'daki modelde gördüğümüz tipte silmeler görüyoruz. Bunlar bazen tuğlayla bazen de *stucco*yla yapılmışlar. Burada ikinci katın pencereleri üzerinde çıkıntı yapan, hoş bezemeler var.

Ostia'da bir de bir sürü İtalyan öğrenci görürsünüz. Pompeii'de de varlar ama Roma'ya çok yakın olduğu için özellikle Ostia'da çoklar. Roma'daki bütün okullar buraya geliyor. Etrafta gruplar halinde bir yığın öğrenci oluyor. Bir de aynı renk T-shirt giyiyorlar. Etrafınızda dolaşan kırmızı okul, sarı okul, mavi okul oluyor. Çok eğlenceli. Hepsinin elinde bir cep telefonu, sürekli telefonlarıyla bir şeyler yapıyorlar. Bir şeylere bakıyorlar mı, bilmiyorum ama kesinlikle bir klik klik sesi duyuluyor. Belki okul ödevi için falan, bilemiyorum.

Bu da Diana Insulası'ndan bir ayrıntı; girişlerden birinden yapının içine doğru bakıyoruz. Eminin, siz de benim gibi, burada sergilenen görüntüden, bu ilginç panoramadan etkilenmişsinizdir. Neye baktığınızın önemi yok, moloz veya taş veya *opus incertum* ya da tuğla kaplı beton olabilir, burada bir estetik, bir Roma estetiği var. Yapıları öyle tasarlıyorlar ki, yapının neresinde durursanız durun, durduğunuz yerden yapının içindeki başka mekana ya da yapının dışına baktığınızda sizi etkileyen, muhteşem sahneler görüyorsunuz.

Diana Insulası'nın bu restore edilmiş görünümünde yapının aslında dört katlı olduğunu görebiliyorsunuz. Bu kesitli bir aksonometrik çizim. Yapı dört katlı. Restore edilmiş bu görünümde bu evlerin, *domus italica*'dan ya da Helenleştirilmiş *domus*'dan tanıdığımız peristilli bir avlusu ya da *hortus*'u olmadığını görüyorsunuz. Bu ticaret şehrinde onlara yer yoktu. Burada Pompeii'de gördüğümüz gibi, yeşillığe, gösterişli havuzlar ya da heykellere pek önem verilmemişti. Ama tabii Campania'da yer alan Pompeii'nin bir

dinlence yeri olduğunu unutmayın; oradaki duygular kalabalık bir ticaret merkezi olan Ostia'dakinden çok farklıydı.

Burada, yapıya daha fazla ışık girmesini sağlamak için onların yerine bir tür aydınlık kullanılmış. Aydınlığı burada görüyorsunuz. Ayrıca katlarda pencereler de var. Aslında yola bakanlara kıyasla daha az gürültülü olacağı için bunların kalburüstü daireler olduğunu tahmin edebiliyorum. Yola bakan dairelerin önlerindeki tüm o trafikle; *thermopolia* veya diğer dükkanlara girip çıkanlarla, at arabalarıyla ne kadar gürültülü olacağını bir düşünün. Dolayısıyla aydınlığa bakan bu dairelere talebin fazla olduğunu düşünüyorum.

Thermopolia'dan söz etmişken; Ostia'da da, aynen Pompeii'de olduğu gibi bunlardan çok sayıda var. Size en iyi korunmuş olan örneği gösteriyorum ki, o da tesadüfen Diana Evi'ndekidir. Bu, Ostia'da Casa di Diana'daki *thermopolium*. Gördüğünüz gibi, hemen girişte siyah beyaz bir mozaik var. İçerde de, Pompeii'de gördüklerimizle aynı tipte gözlü bir tezgah var. Bu da aynen oradakiler gibi, ayaküstü yemek yiyebileceğiniz bir yerdi. İçeri girip o gün ne yemek var diye bakıp birini seçtiğiniz bir yer. Diana *thermopolium*'unun içine girerseniz duvarda bir resim asılı olduğunu görürsünüz. Bu olasılıkla, dışarıda bir yerde asılı dükkan tabelasıydı. Üzerinde bu *thermopolium*'da neler bulunduğu betimlenmişti.

Burada nelerin betimlendiğine bakalım. Bu bir natürmort. Sağda nar gibi görünen bir nesne var, duvarda bir çiviye asılı. Ortada, bilmiyorum oturduğunuz yerden görünüyor mu ama ortada bir blok üstünde içinde mercimek ya da nohut türünden küçük yuvarlak şeyler yüzen bir kap. Bunun yanında da yine bir blok üstünde bir tabakta havuç ve başka sebzeler betimlenmiş. Sanırım, bu Ostia'daki bir vejetaryen lokantası. Sağlıklı bir şeyler atıştırmak istediğinizde gidebileceğiniz yerlerden biri.

Bu arada Ostia'ya giderseniz, bir gününüzü ayırmanız istersiniz. Oraya gitmek zaten yarım saat sürer ve görece çok şey var. Eskiden, benim defalarca yaptığım gibi, bir bütün gününüzü orada geçirmek istediğinizde etrafta yemek yiyeceğiniz bir yer yoktu. İçmek için su da yoktu. Yanınıza bir şişe su ve belki biraz yiyecek almayı unutmanız gerekirdi. Bu şimdi eksikliği giderdiler. Yakın bir zamanda burada Caffetteria degli Scavi diye bir kafeterya açıldı. Kabaca çevirirsek Kazılar Kafeteryası diyebiliriz. Gerçekten çok hoş bir yer. Son derece modern. Masalarıyla, her yerde bulunan o beyaz şemsiyeleri ile harika bir bahçesi var. Yemek de bir kafeterya için hiç fena sayılmaz. Zaten İtalyan makarnasını kötü olamaz, her zaman lezzetlidir.

İçerideki dekoru da beğenirsiniz. Bu basit sandalyeleri, masaları olan kafeteryada duvarlar tuğladan, üzerinde de Piazzale delle Corporazioni'nin siyah beyaz mozaiklerinden çeşitlemeler asılı. Yani bu çok İtalyan, gerçekten. Ne de olsa sonuçta

Ferrari yapıyorlar. Tasarım ve estetik konusunda gerçekten çok başarılılar. Her ortamı hemen keyifli bir hale getirmeyi biliyorlar.

5. Bölüm. Ostia'nın Depoları [00:49:43]

Depolar. Burası ticari bir limandı. Ticari limanlarda depoların olması gerektiği konusunda önce de konuşmuştuk. Aslında sömestre bir depo binasıyla, Roma'da Tiber kıyısındaki Porticus Aemilia ile başlamıştık. Bunu burada tekrar görüyoruz. Bu Tiber ve Tiber kıyısında yer alan Porticus Aemilia'nın bir modeli. Bunun betondan yapılmış olduğunu hatırlayacaksınız. Cumhuriyet Dönemi'nin en erken beton yapılardan biriydi. Birbirleriyle bağlantılı beşiktonozlardan oluşuyordu ve kademeliydi. Ve yine hatırlayacağınız gibi, yapı içindeki mekanlar birbirleriyle hem eksensel olarak hem yanlamasına ilişki içindeydi.

Ostia'nın kendi depolarını da gereksinimi vardı. Cumhuriyet Dönemi'nde zaten inşa edilmişlerdi, ama M.S. 2. yüzyılda eklemeler yapılmaya başlandı. Tuğla kaplı betonla inşa edilen bu deponun görüntüsü büyüleyici. Sonuçta ortaya *insula*'ya çok benzeyen, olağanüstü bir yapı çıkmış. Eğer size bu resmi gösterip "Bu nedir?" diye sorsaydım, siz de bana "Bu bir *insula*" deseydiniz, pek de haksız sayılmazdınız, çünkü tam olarak bir *insula*'ya benziyor. Ama bu bir depo ve Ostia'daki en tanınan depo: Horrea Epagathiana. *Horrea*'nın Latincedeki kelime anlamı depodur. Bu depo M.S. 145 – 150 yıllarına tarihlenmektedir. Bu, Horrea Epagathiana'nın girişi.

Tekrar belirtelim, tuğla kaplı betondan yapılmış; tuğlalar açıkta, tuğla işçiliğinin kendi estetiği gözler önüne serilmiş. Bu da apartmanlar gibi, çok katlı, aşağıda yapının içine açılan geniş girişler, yukarıda daha küçük pencereler var. Yapının ana girişine sütunlarla ve onların desteklediği alınlıkla anıtsal bir görüntü verilmiş. Gerçekten çok görkemli. Romalılar bu tuğla kaplı beton mimari de bile Yunan unsurlarına olan ilgilerini kaybetmemişler; bu son derece ilginç. Yapılarına anıtsallık katmak, bir anlamda onu daha elit hale getirmek için bu antik Yunan inceliklerinden yararlanmışlardır.

Tüm bunlar tuğla kaplı betonla yapılmış. Burada görüyorsunuz. Bu, tuğlayı nasıl amaçlarına uygun şekilde kullandıklarını gösteren çok sıradışı bir örnek. Renkleri çeşitlendirebileceklerini anlamışlar. Kırmızımsı ya da sarımsı renkte tuğlalar yapabilirsiniz. Onlar da sütun gövdelerinde kırmızı, başlıklarda sarı tuğla kullanmışlar. Sonuçta sütunun gövdesiyle başlığı arasında bir fark yaratmışlar. Yazıt levhası içinse en pahalı malzeme olan mermeri kullanılmışlar. Yazıtta bu yapının Horrea Epagathiana olduğu yazılı. Bunun üstünde de alınlık yer alıyor.

Alınlık bezemesine ve başlık volütlerine bakarsanız, buralarda, örneğin volütlerdeki spiralleri ve alınlık bezemesindeki bazı ince ayrıntıları yapmak için bir miktar *stucco* kullanmışlar. Bu yapının inşasına ne kadar emek, zaman ve para harcadıklarını

görmemiz için bir başka incelik göstermek istiyorum. Burada sütunun hemen yanına yerleştirilen çok zarif bir duvar ayağı var. Burada sütunun yuvarlak hatlarından duvar ayağının köşeli yapısına, oradan da kapının formuna mükemmel bir geçiş var. Bu yapıyı tasarlayanlar mekanlar arası görünüm kadar yani bir mekandan bakıldığında diğer mekanda görülecek manzara kadar estetiği de önem vermişler. Buradaki her şey mimarlar tarafında dikkatle tasarlanmış.

Horrea Epagathiana'nın bu görkemli kapısından bir başka görüntü. Kapıda nerede olduğunuzu ve yapının hangi amaçla kullanıldığını belirten bir yazıt var. Alınlıktan bir ayrıntı, burada yazıtı da görüyorsunuz. Başlıkları, buradaki *stucco* işini ve üstündeki alınlığın zarif bezemelerini de görüyorsunuz. Sütunlardan birkaç ayrıntı daha. Burada başlıkları ve bunların tuğladan yapılmış olduklarını daha iyi görüyorsunuz. Akanthus yaprakları için bile tuğla kullanmışlar. Burada akanthus yaprakları olduğunu görüyorsunuz. Bu aslında, Korinth'in akanthus yapraklarına ve Ion'un volütlerine sahip kompozit başlığın gördüğümüz az sayıdaki örneğinden biridir. Roma'da Titus Takı'nda görmüştük. Ama buradakiler tuğla ile yapılmış, sadece en üst kısmında yaprak kıvrımları için *stucco* kullanmışlar.

Bu sadece bir depo binası ama buna rağmen güzelleştirmek için fazlasıyla çaba sarf etmişler. Burada ayrıca, artık görünür bir kaplama malzemesi olarak kullandıkları tuğla ile neler başarabildiklerini görüyorsunuz. Bir kere tuğlayı açık bir kaplama malzemesi olarak kullanmaya başladıktan sonra onu daha da çekici bir hale getirmek için uğraşmışlar. Horrea Epagathiana'nın avlusuna girdiğinizde – bu arada bunun gerisinde halkatonozumuz var – burada nişler olduğunu görüyorsunuz. Bir depo binasının avlusunda bu nişlere aslında hiç gerek yok. Peki bu nişleri ne için kullanmışlar? Belki de buralara Horrea Epagathiana'da çalışanlar için özelliği olan, günlük uğraşlarının koruyucusu olan tanrıların küçük heykellerini koymuşlardı. Ama bakın, dekor olmaktan ve dediğim gibi, belki de küçük tanrı heykelleri koymaktan başka bir amacı olmayan bu nişlere ne kadar özenmişler. Burada ayaklar ve başlıklar için kullanılan *stucco* işçilik ile tuğla işçiliğinin bir bileşimi var. Tuğlayla bu ilginç baklava dilimi, üçgen desenleri yapmışlar. Siyah beyaz mozaiklerde gördüğümüz gibi, birbiriyle zıtlık içinde olan geometrik tasarımlar var.

6. Bölüm. Boyama Bezemeler ve Mozaikli Zeminler [00:56:19]

Şimdi, tuğlanın yüzeyde açık kaplama malzemesi olarak kullanılmaya başlanmasından sonra Ostia'da hiç *stuccolu*, boyalı duvar yapılmamıştır gibi, bir izlenim edinmenizi istemem. Bu yanlış bir kanı olur, zira Ostia'da hala boyalı duvarlar var. Bazı yapıların içindeki duvarlar hala *stuccolanıyor* ve ardından boyanıyordu. Size bunlardan muhteşem bir örnek göstermek istiyorum: Bu, 150 – 200 yıllarına tarihlenen Boyalı Tonozlar Insulası'ndan. Bu ev bildiğimiz tüm Roma evleri arasında en iyi durumda korunmuş olan

duvar ve tavana sahip. Ne kadar iyi durumda olduğunu burada görüyorsunuz. Tavan bezemesi parmaklı bir tekerleğe benzediği için buna parmaklı tekerlek efekti diyoruz.

Dilimlere ayrılmış olduğunu görüyorsunuz. Buna baktığınızda, bu parmaklı tekerleğe baktığınızda, siz de benim gibi, sanki Hadrianus'un balkabağı kubbelereinden birinin resmine bakıyormuşsunuz izlenimine kapılmış olabilirsiniz. Buradaki dilimli kubbe efektini görebiliyorsunuz. Burada aynı zamanda oluşturulan sekizgen efekti ve gördüğünüz gibi, kaburgalı bir tonozun kaburgasını çağrıştıran efekti de çok net bir şekilde görüyorsunuz. Bu, bir balkabağı kubbenin boyama versiyonudur ve Hadrianus'un balkabağı kubbesinin bu şekilde taklit edilmiş olması da pek şaşırtıcı değil. Hazır burada örneği varken, post-Pompeii resmi olarak adlandırılan resimden de söz etmek istiyorum. Bu, M.S. 79'dan sonraya tarihlenen ve neredeyse tümüyle, Pompeii'den bildiğimiz Dördüncü Stil Roma duvar resminin özelliklerini taşıyan bir resim. Aslında 79'dan sonra Roma resim sanatında umulan türde bir yenilik gerçekleşmemiştir.

Kısaca, Museler Insulası'ndan da söz etmek istiyorum. Ostia'daki Museler Insulası M.S. 130 yıllarına tarihlenir ve 2. yüzyılda Ostia'da gördüğümüz az sayıdaki tek ailelik konutlardan biridir. Planına baktığınızda, bunun bir atrium etrafında değil, peristilli bir avlu etrafında düzenlenmiş olduğunu görürsünüz. Gerçi burada, planda da gördüğünüz gibi, sütunlar yerine duvar ayakları kullanılmıştır. Ama Herculaneum'da M.S. 1. yüzyılda, depremle Vezüv patlaması arasındaki dönemde inşa edilen evlerde gördüğümüz gibi, *triclinium* burada da evin en önemli mekanı haline gelmiştir. Eve buradan giriyorsunuz. Bir vestibül, bir avlu ve ardından aynı eksen üzerinde evin *triclinium*'u yer alıyor. Evdeki her zeminin mozaikle kaplanmış olması bu evin en belirgin özelliğidir. Daha önce de belirttiğim gibi, Ostia siyah beyaz mozaik cennetiydi ve öyle anlaşılıyor ki, maddi olanağı olan herkes evinin her odasını bunlarla süslemişti.

Bu mozaik, gerçi bu evden değil, Ostia'daki Apuleius Evi'nden ama mozaikle neler yapılabildiğini görmemiz açısından göstermek istedim. Keşke biraz daha iyi odaklanmış olsaydı, ama yine de Ostia'da sadece siyah beyaz *tessera*'lar kullanarak neler yapmış olduklarının harika bir örneği. Ortada bir medusa başı var. Bu illüzyonistik örneklerden bir tanesi. İyice odaklanarak bakarsanız neyin önde, neyin arkada olduğunu ayırt edemiyorsunuz. 1960'ların Op Art'ını biliyorsanız, bu onlardan biri gibi. Burada da bir Op Art (optik sanat) örneğini, 1960'ların Op sanatçısı Bridget Riley'in Blaze serisinden bir örnek görüyoruz. Sömeştrin başından beri defalarca söylediğim gibi, Romalılar her şeyi herkesten önce yapmışlar; bu Op Art da bunun örneklerinden biri. Sonuç olarak Ostia'da, çok daha sonra çağdaş resimde karşımıza çıkacak olan Op Art bile var,

Ostia'daki bir başka hamam yapısı. Bu, M.S. 130 yılına tarihlenen Yedi Bilge Adam Hamamı (Terme dei Sette Sapienti). Sadece bu yuvarlak mekanı gösteriyorum. Burası bir hamam olduğu için değil, yerdeki olağanüstü mozağinden dolayı önemli bir örnek.

Yuvarlak bir mekan ve yerde yuvarlak bir mozaik. Yine siyah beyaz taşlardan yapılmış. Burada nelerin betimlenmiş olduğuna bakarsak -- Birazdan bir ayrıntı da göstereceğim – içiçe geçmiş çiçekli akanthus dalları, aralarda avcılar ve avlanan hayvanlar olduğunu görürsünüz. Gördüğünüz gibi, avlarla avcılar arasındaki mücadeleler tasvir edilmiş. Bu da bir ayrıntı; gördüğünüz gibi, tümüyle siyah beyaz renklerle yapılmış bir mozaik. Avcılar, hayvanlar özenle betimlenmiş; aralarına serpiştirilmiş çiçekli akanthus dalları; Çok etkileyici bir biçimde yapılmış.

Bu, Ostia'daki, Neptunus Hamamı'ndan bir başka görüntü. Daha önce de sözünü ettiğimiz bu hamam M.S.139 yılına tarihleniyor. Burada sadece bu yapılarda kullanılan tuğla kaplı beton duvarları değil, mozaikleri de görüyoruz. Hamamdaki her mekan siyah beyaz mozaikle kaplanmış. Bu kompleksdeki en önemli, en iyi mozaik, sahnenin ortasında yer alan Neptunus betimlemesi ile hamama adını veren mozaiktir. Bir hamam yapısında deniz tanrısının betimlenmiş olması şaşırtıcı değil. Dört at tarafından çekilen tanrının elinde, onu tanımamıza olanak veren üç dişli yabası var. Elinde atların dizginlerini tutuyor, sırtındaki pelerini de rüzgardan kabarmış. İnsan burada atların çektiği bir araba olmasını bekliyor, ama burada, Neptunus atlarının çektiği bir araba yok. Bu atlar, tam at da değil; ön kısımları at, arkaları bir deniz yaratığı şeklinde. Neptunus'un bacakları, gördüğünüz gibi, deniz yaratıklarının kuyruklarına dolanmış. Kuyrukları neredeyse bir su kayağı gibi kullanıyor. Evet, sanırım en iyi bu şekilde ifade edebiliriz; Su kayağı yapar gibi, beyaz zemin üstünde sağdan sola doğru ilerliyor.

Bu mozaikteki ilginç noktalardan biri de, sanatçının gayretini görmemizdir; bir yandan siyah renkli, son derece soyut figürler yaparken bir yandan da gerçekçi kas dokusunu yansıtmaya özen göstermiştir. Bakarsanız, tanrının bedenini betimleme konusunda epey özenli davranmış. Sanatçı buradaki belirgin kasları dikkatle işlemiş. Burada da neşeli yunuslarımız var; Sırtlarında cupid olan yunuslar, yüzen başka figürler, bir başka deniz yaratığının üstünde bir kadın. Tüm bunlar, Neptunus Hamamı'nın yer mozaığında kullanılan motifler.

Burada özellikle ilginç olan bir diğer nokta ise, sanırım burada da sanatçının bu sahneyi tasarlarken, Piazzale delle Corporazioni'de gördüğümüz gibi, bakış açılarını dikkate almış olmasıdır. Nerede durursanız durun, yere baktığınızda en azından bazı figürlerin yüzünün size dönük olması sağlanmıştır. İster burada durun, ister burada, ister burada; Tümünün değil, ama bazı figürlerin yüzü size dönük olacaktır. Yani tüm bunlar büyük bir özenle düzenlenerek bulduklara alana sığdırılmışlar. Bu da bu konuştuğumuz mozaikten, Neptunus'ü, atlarını, deniz yaratıklarını gösteren bir ayrıntı.

7. Bölüm. Ostia'da *Domus*'un Tekrar Ortaya Çıkışı ve Isola Sacra Mezarları

[01:04:33]

Ostia'daki geç dönem konutlarıyla ilgili en önemli gelişme, *domus*'un 2. yüzyıl içinde tekrar ortaya çıkmasıdır. Bu konut tipi 3. ve 4. yüzyıllarda daha da yaygınlaşmıştır. Ostia'daki ve bununla bağlantılı olarak Roma'daki geç dönem konut mimarlığı hakkında bilgi sahibi olmamıza olanak tanıyan bu evlerden, hızlıca iki örnek göstermek istiyorum. Bu, Domus Fortuna Annonaria'nın aksonometrik bir görüntüsü. Ev M.S. 2. yüzyıl sonlarına tarihleniyor ama M.S. 4. yüzyılda geniş ölçüde yeniden şekillendirilmiş. Bu nedenle, sanırım bu evi bir 2. yüzyıl evinden ziyade 4. yüzyıl evi olarak görmemiz gerekir. Bu arada Ostia 3. yüzyılda hala gelişmekte olan bir yerleşimdi. M.S. 400'lerde de terk edildi. Ama 3. yüzyılda, hatta 4. yüzyıl başlarında hala gelişmiş bir yerdi.

Burada bu evi görüyoruz. Bu Ward-Perkins'den alınmış aksonometrik bir çizimi. Tek ailelik, tek katlı bir ev olması dışında en önemli özelliği havuzlu bir avlusunun olmasıdır. Evin en önemli mekanı *triclinium*'dur. Yani konut mimarlığındaki bu özellik varlığını sürdürüyor. Bu geç dönem yapılarında apsis, özellikle sevilen bir unsur olmuştur. Burada, Palatinus Tepesi'ndeki Domitianus Sarayı'nda gördüğümüzden pek de farklı olmayan bir apsis olduğunu görüyorsunuz. En nihayet diğer yapılarda bu moda ayak uydurmaya başlamış. Sütunlarla destekli üçlü kemer de geç dönem konut mimarlığında sevilen bir diğer unsurdur.

Ayrıca *triclinium*'un solunda bir çeşme olduğuna da dikkat edin. Sonuç olarak, tüm bunlar yani bu çeşme, havuzlu avlu, apsisli *triclinium* ve sütunlar üzerinde yükselen bu üçlü kemerlerin arasından görülen manzara geç Roma konut mimarlığının tipik birer özelliğidir. Bu fotoğrafta, üçlü kemerleri destekleyen sütunların arasından odanın ortasındaki apside ve soldaki çeşmeye doğru bakıyoruz. Burada hem yer döşemesinde hem de duvarlarda kullanılmış olan mermer kaplamaları; gerçek mermerden yapılmış kaplamaları da görüyorsunuz.

Kısaca sözünü etmek istediğim bir diğer ev de, öncekine kıyasla daha ünlü olan Cupid ve Psyche Evi'dir. Bu ev de, hiç kuşkusuz geç antik döneme, M.S. 300'lere tarihlenmektedir. Önce Cupid ve Psyche Evi'nin planına bakalım. Gördüğümüz gibi, son derece basit bir ev. Girişi buradan, uzun bir koridordan. Koridorun bir tarafında bir sıra *cubicula* yer alıyor. Evin küçük bir bölümünün üstünde ikinci bir kat olabilir. Burada bir merdiven görüyorsunuz. Koridordan geçip geldiğinizde bu çok geniş *triclinium*'a ulaşıyorsunuz. Yani Herculaneum'daki Mozaikli Atrium Evi'nden buraya kadar *triclinium* gittikçe daha önemli bir mekan haline gelmiş. Koridorda yürürken bu dönem yapılarında alışılmış bir özellik olan üstü kemerli bir sıra sütun manzarası görüyorsunuz. Sonra şu duvara bakın; bir çeşme yapmak üzere girintili çıkıntılı olarak şekillendirilmiş. Yani burası, bu dönemde çok sevildiği anlaşılan bir başka çeşmeli avlu.

Bu da iki sevgilinin; ünlü Cupid ve Psyche heykelinin bulunduğu odadan bir görüntü. Küçük, genç Cupid ve Psyche birbirlerine sarılmışlar. Ev adını bu heykelden almaktadır. Roma mimarlık tarihinin en iyi korunmuş mermer kaplı odalarından biri de bu odadır. Burası olasılıkla, Cupid ve Psyche Evi'nin *triclinium*'uydu. Duvarlardaki mermerlerin bile korunmuş olduğunu görüyorsunuz. Ayrıca yerdeki, kenarlardaki sekilerdeki mermerler de korunmuştur. Tuğla kaplı beton duvarların yüzeyi gerçek mermerle kaplanmış. İçinde bulunan bu harika heykelden başka bu evi çekici kılan bir diğer özellik de, burada maron, yeşil gibi alışıldık renkler kullanılmış olsa da bu döşemelerin çoğunda pastel renklerin tercih edilmiş olmasıdır. Bu renkler, kırmızı ve sarı renkli tuğla mimarisiyle çok hoş bir uyum içindedir.

Burada bu mermer kaplamadan bir örnek görüyoruz. Bu görüntü, size Helenistik Dönem kral saraylarının, Nero ve Domitianus saraylarının altın çağlarında nasıl görüldüğü konusunda, gösterebileceğim herhangi başka bir resimden çok daha iyi bir fikir vermektedir. Bu da Cupid ve Psyche heykelinden ve heykelin bulunduğu odadan bir ayrıntı. Heykel bugün de hala orada görülebilir. Yerlerde ve duvarlarda kullanılan pastel tonlardaki bu mermer kaplamanın, bize sadece 4. yüzyıl konutlarının değil, günümüze kadar istediğimiz kadar iyi durumda ulaşmamış diğer konutların da antik dönemdeki iç dekoru konusunda çok iyi fikir verdiği tekrar belirtelim. Koridordan, sütunların arasından görülen manzara. Bu arada sütunlar gri granitten. Bunların üzerinde olasılıkla kemerler vardı. Ve ardından hem duvarın kendisi hem de alt kısmı girintili çıkıntılı olan bu kenarda hiç kuşkusuz, bir çeşme yer alıyordu. Buradaki sütunlar gerçekten kemerleri destekliyor ki, bu geç dönem Roma ev tasarımının önemli bir parçasıdır.

Kalan son birkaç dakikada, mezarlar konusunda birkaç şey söylemek istiyorum. Bu liman şehrindeki yaşamdan söz ettik. Dersimizin konusu yaşam ve ölüm olduğuna göre, dersi burada yaşayan insanların gömüldükleri mezarlar üstüne birkaç kelime ile bitirmek istiyorum. Bu ticaret şehrinde sosyal piramidin hem altında hem üstünde olan insanlar yaşıyordu. Bu arada, daha önce de söylediğim gibi, hem Ostia'nın dışında ana yollar üstünde hem de şehirden biraz uzakta, 2. yüzyılda Ostia'da yaşayan bu insanlara ait mezarların çok daha iyi durumda korunmuş olduğu Isola Sacra'da yani Kutsal Ada denilen yerde mezarlar vardı.

İşçi sınıfından insanlar çok basit, iki tip mezara gömülmüşlerdi. Bunlardan biri bir amforanın sadece üst kısmından oluşan mezarlardı. Amfora kırılıp üstü kısmı toprağa saplanıyordu. Gömü bunun altında, topraktaydı. Amforanın ağzından belki şarap dökülüyordu. Bir diğer basit mezar ise kiremit mezarı. Gömü aşağı konuyor, etrafı kiremitlerle kapatılıyordu. Kiremitler ,yaşayanlar gibi ölülerin de koruma için bir eve gereksinimi olduğu fikrinden hareketle, ev gibi görünecek şekilde yerleştiriliyordu.

Mezarların çoğu ev tipi olarak adlandırılan tiptedir. Roma'da Via Appia üzerinde Augustus zamanına ait ev tipi mezarlar görmüştük. Bunlar önden, kapı ve pencereleriyle bir eve benzeyen, üstlerinde bir de yazıt levhası olan mezarlardır. Bu örnekte kapı pervazlarının ve lentonun, aynen Roma'da Traianus Çarşısı'nda gördüğümüz gibi travertenden olduğuna dikkat edin. Mezarların yandan görüldüğü bu fotoğrafta açık bir şekilde gördüğünüz gibi, mezarların hemen hepsi beşiktonozludur. Eve benzeyen cepheleriyle bu beşiktonozlu mezarlar Ostia Isola Sacra'daki tipik 2. yüzyıl mezarlarıdır.

Burada bunlardan birinden bir ayrıntı görüyoruz. Aşağıda yine traverten pervazlar, üstte alınlığı andıran bir düzenleme – bir ölçüde Yunan etkisi kaybolmamış – burada pencereler, yanında küçük, yarık pencereler ve bir yazıt; üstünde burada gömülü kişi hakkında uzun bir yazıt var. Ayrıca bu ticaret şehrinin bu harika mezarlarında sıklıkla, o mezarda gömülü olan kişinin mesleğiyle ilgili bir sahnenin betimlendiği terracotta levhalar bulunuyor. Burada olasılıkla bir nakliyecisi, ithalat ihracatla uğraşan biri gömülü. Burada ise, belki zor seçiyorsunuz ama bir değirmen tasviri var. Aynen Pompeii'de ya da fırıncı Eurysaces mezarında gördüklerimiz gibi. Değirmenin yanında bir işçi ve değirmeni döndüren bir katır var. Yani bu ailedeki bir fırıncı olabilir.

Burada bir çift terracottayı levhayı, daha iyi görmemiz için büyüttüm. Burada hayatlarını bıçak bileyerek kazanan iki kişi var. Aslında sadece bıçak bilemiyorlar, her iki sahnede de gördüğünüz gibi, bu bıçakları satıyorlar da. Natürmort tarzında yapılmış bu levhaları seviyorum. Burada bu insanlara biletebileceğiniz ya da onlardan satın alabileceğiniz her tür bıçak sergilenmiş. Peki sizce bu ikisinin mesleği neydi? Bu kesinlikle bir dükkan, içinde bir şeyler satan biri var. Bunlar da sebze benziyor; Kuşkonmaz ya da burada belki bir brokoli olabilir. Peki bu ne yapıyor, bunun mesleği ne?

Öğrenci: Ebe.

Profesör Diana Kleiner: Evet bir ebe. Bunu da seviyorum. Burada doğum yapmak üzere olan bir kadın var. Yanında da onu tutan bir başka kadın var; ona destek oluyor. Bu da ebe; bir yandan işini yapıyor ama yaptığı işe bakacağına izleyicilere bakıyor. Ostia'daki mezarına bakanların yüzünü unutmayacağından, gelecek kuşaklar tarafından hatırlanacağından emin olmak istiyor.

Columbaria'yı görmüştük; Yeraltında, içinde ölünün küllerinin bulunduğu, önü yazıtlı nişler bulunan columbaria. Ostia mezarlarının içinde de benzer bir düzenleme görüyoruz. Ama Ostia'dakiler yeraltında değil, yer üstündedir. Bugün vurgulamak istediğim son nokta, Ostia mezarlarının içinde sadece kremasyon kalıntılarının yani küllerin bulunduğu nişler yok. 2. yüzyılda, Hadrianus zamanından itibaren iskelet gömüler de standart hale gelir. Bu, geniş ölçüde ruhun cennete gidebilmesi için dünyevi bedeninin korunması gerektiği inancını benimseyen Hıristiyanlığın yayılmasının bir etkisidir. Bu inançla bağlantılı

olarak, mezar içlerinde *arcosolium* adı verilen daha geniş nişler görmeye başlıyoruz. Ölen kişinin bedeni bu nişe gömülüyor ve niş mermer bir levha ile kapatılıyordu. Bu levhalarda belki, ölen kişinin adını belirten bir yazıt ya da bir tasvir vardı.

Gelecek ders sözünü edeceğimiz son bir mezar yapısı ile dersi bitiriyorum. Bu Roma'daki Vatikan Mezarlığı'ndaki Caetennii Mezarı. Bunu, bu tip tuğla kaplı betondan yapılmış, pencerelere ve özenli iç mekanlara sahip mezarların M.S. 2 yüzyılda Roma'da da kullanılmaya başlandığını söylemek için gösteriyorum. Bunların örneklerini göreceğiz. Gelecek dersimizin başlığı "Büyük Güzeldir". Gerçekten çok daha geniş, çok daha büyük yapılardan söz edeceğiz. Ondan sonraki dersten itibaren de, Kuzey Afrika Roma mimarlığı ile artık eyaletler konusuna geçeceğiz. Teşekkürler.

[transkript onu]

[başa dön](#)